

SENKE NAD BALKANOM

Dejan Stojiljković

MUSTAFA GOLUBIĆ

LJUBAVNIK, OBUĆAR, RATNIK, ŠPIJUN

Nedeljnik

BIBLIOTEKA

SENKE NAD BALKANOM

KNJIGA 1.

Goranu Bogdanu,
drugu i saborcu

Autor

Dejan Stojiljković

Mustafa Golubić

LJUBAVNIK, OBUĆAR,
RATNIK, ŠPIJUN

Nedeljnik,
Beograd 2019.

„Skorih dana stiže i moj drug iz djetinjstva
Vladimir Čerina sa Pavlom Bastajićem,
Mustafom Golubićem, Simom Miljušem i čitavom
bulumentom dječaka bezimenih...“

Miroslav Krleža

UVOD: ČOVEK U SENCI

„Toliko je istreniran da nekoliko minuta nakon ubistva može da sedi u baru i ispija piće kao da se ništa nije dogodilo. Čak ostavlja utisak da je i on zaboravio svoje učešće u tome.“

NEIMENOVANI BRITANSKI ŠPIJUN O MUSTAFI GOLUBIĆU

Mustafa Golubić, jedna od najzagotonetnijih istorijskih figura između dva rata na Balkanu, bonvivan, špijun, crnorukac, Staljinov intimus, ljubavnik Grete Garbo, Tankosićev četovođa, čovek koji je organizovao atentat na Trockog, „jugoslovenski Džejms Bond“, agent Kominterne, Titov ljuti suparnik, rođen je u Stocu 1891. od oca Muhameda i majke Nure koja je živela 102 godine. U Sarajevu je završio gimnaziju a kao jugoslovenski stipendista studirao pravo u Ženevi i Tuluzu. Bio je pripadnik Mlade Bosne. Bio je svedok na famoznom Solunskom procesu, nakon toga je postao član Kominterne i između dva rata radio kao špijun i egzekutor. Uhapšen je 1941, isledivan u Gestapou a onda likvidiran. U času smrti imao je svega 52 godine. Nakon rata, njegovi zemni ostaci su preneseni u SSSR gde je sahranjen uz najveće počasti. Proglašen je herojem Sovjetskog Saveza. U memoarima ga pomenu ljudi poput Rodoljuba Čolakovića i Ive Vejvode, napisano je svega par knjiga o njemu, čak i jedna pozorišna predstava, u seriji „Senke na Balkanom“ igra ga Goran Bogdan, takođe Hercegovac.

Šta je, dakle, istina a šta legenda u vezi s Mustafom Golubićem? Sve i ništa.

Još dok je bio živ, Mustafa je bio legenda. Dobar deo te legende fabrikovalo je on sam, možda iz razloga sujetete, a sasvim sigurno kako bi prikrio svoj pravi identitet i tragove, izazvao zabunu i pometnju kod svojih neprijatelja... Tako da su svi podaci, pa i oni koji potiču iz dokumenata, prisjećanja, dojava, transkripta, izveštaja takođe pod velikim znakom pitanja. Ma

koliko se udubili u sve ono što kao aura isijava oko ove zagonetne ličnosti, ma koliko istraživali, uvek će na kraju, poput dima iz Mustafine lule, koju je navodno uvek nosio sa sobom, visiti u vazduhu pitanje:
„Ko je bio Mustafa Golubić?“

Jedan pametan čovek je jednom rekao: ako se dvoumiš da ispričaš legendu ili istinu – ispričaj legendu.

Nevolja je u tome što u vezi s Golubićem sve zvuči kao legenda.

Ujedno je to i najveća draž i izazov.

POČECI: HERCEGOVAC

Mustafa Golubić je rođen u Stocu 24. oktobra 1889. Po nekim, ovaj podatak nije tačan i kao ispravna godina rođenja navodi se 1891. Potiče iz skromne i siromašne porodice čija glava je bio otac Muhamed koji je sa suprugom Nurom izrodio još troje dece: Ahmeta, Silhu i Habibu. Mustafa je u rodnom mestu završio osnovnu školu, kažu, kao odličan đak, a zatim, 1905. godine, upisao malu realku u Sarajevu; tamo je dogurao do petog razreda a onda dobija stipendiju zahvaljujući kojoj je mogao da ode u Beograd gde je završio gimnaziju. Nakon toga studira tehniku, pa prelazi na Pravni fakultet koji, baš kao Sarajevsku realku, neće završiti.

Ključni događaj za Mustafu i njegove generacijske ispisnike u to vreme desio se 1908. godine kada je moćna Austrougarska imperija anektirala Bosnu i Hercegovinu. Ovo je izazvalo veliki revolt među tamošnjim stanovništvom, naročito među omladinom. Tako je Mustafa vrlo brzo prištitio revolucionarnoj organizaciji „Mlada Bosna“.

Zanimljiva su svedočanstva iz tog vremena, pa tako Golubićev biograf Nemanja Baćković piše:

„Na tadašnjem korzu privlačio je pažnju stasom, a uz to je nosio fes i bio ogrnut pelerinom. Kao jedan od prvih Bosanaca koji je stigao u Beograd, Golubić je sve sakupljaо oko sebe, prihvatao i pomagao. Tako je prvi dočekao Gavrila Principa koji je peške pošao iz Hadžića. Mujaga ga je odmah odveo na neki miting na kom je mogao da više 'Dole Austrija', i da mu ne fali ni dlaka sa glave.“

U svojoj knjizi „Mustafa Golubić – čovjek konspiracije“, autor Sead Trhulj pominje zanimljiv podatak o Mustafinom bliskom prijateljstvu sa Vladimirom Gaćinovićem, takođe mladobosancem i jednim od glavnih ideologa te organizacije. Navodeći kao izvor neobjavljeni magistarski rad Muniba Ovcine „Vladimir Gaćinović – život i djelo“, Trhulj kaže da su se Gaćinović, Golubić i Pavle Bastajić (koji će kasnije postati Mustafin nezvanični „biograf“) u jednom trenutku našli u Lozani i Tuluzu 1913. i 1914. godine i da su se tamo družili sa ruskim revolucionarima Trockim,

Lunačarskim, Natansonom-Bobrovim i ostalima. Prema tim navodima, upravo tih godina se začela ideja o atentatu na vrhušku Austrougarske monarhije, pre svega na Franca Ferdinanda i Oskara Poćoreka:

„Odmah poslije atentata na Franca Ferdinanda, Mustafa se vraća u Srbiju i stupa kao dobrovoljac u Užički odred u kome je bio velik broj dobrovoljaca-mladinaca. Krajem 1914. odlazi u Rusiju sa zadatkom da među zarobljenim Jugoslovenima prikuplja dobrovoljce za Srbiju. Godine 1915. povlači se sa srpskom vojskom na Krf, odakle 1916. godine, odlazi u Švajcarsku sa utopističkim planovima da se otuda prebaci u Njemačku i izvrši atentat na cara Viljema II. Od svega toga nije bilo ništa, i Mustafa odlazi u Francusku, gdje, na zahtjev srpske vlade, biva uhapšen i stražarno sprovened u Solun. Srpska vlada je htjela da ga iskoristi kao svjedoka u Solunskom procesu protiv Dragutina Dimitrijevića-Apisa i drugova, ali ga je, kao nepouzdana, držala sve vrijeme u zatvoru. Mustafa je, kao i većina bosansko-hercegovačkih dobrovoljaca, poznavao Apisa i još neke istaknute članove 'Crne ruke', što je srpska vlada, u toj koliko perfidnoj toliko sramnoj raboti, koja se zove Solunski proces, htjela da iskoristi prisiljavajući te omladince da terete Apisa i drugove. Mustafa je na suđenju odbio da svjedoči protiv Apisa, pa je držan u zatvoru sve dok Apis, Ljuba Vulović i Rade Malobabić nisu bili strijeljani. Pošto je pušten iz zatvora, Mustafa odlazi na Krf i odatle u Francusku, odakle se 1918. godine vratio u Beograd. Krajnje nepoželjna ličnost za tadašnje vlastodršće, i posebno za regenta Aleksandra, Mustafa je, poslije internacije u Rakovici, bio protjeran u Stolac i krajem 1920. emigrirao u Beč.“

Kao „dokaz“ za ovo Ovčina citira pismo Nikole Trišića, takođe pripadnika „Mlade Bosne“.

„U vezi sa tom viješću, pričao mi je Muhamed (Mehmedbašić), riješeno je tada da Vlado i Mujka dočekaju Ferdinanda u Francuskoj i da mu ne dopuste da se živ vrati u Austriju. Zavjerenici su se naročito radovali ovom Ferdinandovom dolasku u Francusku zato što bi oni, poslije izvršenog atentata, bili u mogućnosti da pred francuskim slobodnim i nezavisnim sudom, dakle i pred evropskom javnošću, iznesu sva zlodjela nenarodne politike Austro-Ugarske u nasilno anektiranoj Bosni i Hercegovini.“

Istovremeno, da bi potkrepio ovu tvrdnju, autor Trhulj citira jedan izvod iz knjige Vladimira Dedijera „Sarajevo 1914.“ u kome se otkriva sudbina Vladimira Gaćinovića.

„Pero Slijepčević je 12. juna 1963. godine izjavio da on misli da su belorukci ubili Gaćinovića, a ne Crnorukci, iako je Vladimir pred smrt dolazio u sukob i s nekim mladobosancima koji su bili usko povezani s crnorukcima, kao na primer s Mustafom Golubićem. Kad su Slijepčević i Gaćinović boravili u Americi 1916. godine, Gaćinović je dobio jednu kartu od Mustafe Golubića, u kojoj mu ovaj piše da je ’taj i taj poginuo. I ti ćeš nam platiti! Po povratku iz Pariza, Gaćinović se susreo s Golubićem u Parizu, ali, kako navodi Slijepčević, među njima nije došlo do kavge, iako je Gaćinović bio veoma ljut u Americi kad je dobio onu preteću kartu. Staviše, sastanak starih drugova u Parizu protekao je u dobrom rastpoloženju i Gaćinović je pozajmio Golubiću 10 dolara.“

RATNE GODINE: KOMITA

„Evo mene. Ja sam Musliman iz Bosne. Ja sam vaš zemljak iz Bosne ali sam Srbin jer mi je maternji jezik srpski...“

**MUSTAFA GOLUBIĆ U AUTORSKOM TEKSTU
OBJAVLJENOM U ILUSTROVANOJ RATNOJ HRONICI**

— vo kako Mustafu iz tih, ratnih godina, opisuje jedan njegov prijatelj „solunac“ Životije Čokić iz Kovačevca kod Mladenovca: „kad život visi o koncu i drugog izlaza nema, on je kao protiv meru upotrebljavao drskost, prelazeći u napad kao da je ugrožen njegov neprijatelj a ne on... U slobodnim časovima je mnogo čitao, pisao dnevnik ili spavao...“

U svojoj knjizi „Besmrtna prethodnica: Ratnici crne ruke“ (RTS, Prometej, 2017) Slaviša Pavlović, inače autor veoma zanimljivog romana „Apisov apostol“ (Laguna, 2016), u eseju o Mustafi Golubiću pod naslovom „Majstor špijunaže“, iznosi zanimljive podatke o ovom periodu Golubićevog života i njegovim odnosima sa Tankosićem:

„Tokom leta, 1907. godine, hrabrost kod mladića se merila skokovima u vodu. Mustafa se popeo na stari železnički most (u Beogradu, prim. D. S.) i na zaprepašćenje i divljenje svojih prijatelja, ali i devojaka sa plaže, skočio u Savu. Kada je isplivalo, bilo je jasno da postaje heroj svoje generacije. Pretpostavka je da su ga tada primetili Apisovi ljudi, odnosno vojvoda Tankosić, koji je njegovu hrabrost i ludost odlučio da katališe u pravcu svenarodnog ujedinjenja. Naravno, to nije značilo samo uzimanje puške u ruke i odlazak u borbu, nego i školovanje, jer mlade četnike nisu obučavali samo za borbu, nego su ih spremali i za učešće u promeni društva i sistema kada se bitke završe. Ako sagledamo prilike, Mustafa je bio idealna ličnost. Musliman iz Bosne, svestan pripadnosti srpskom nacionu, predstavljao je, u političkom i propagandnom smislu, dobro sredstvo u borbi za oslobođenje srpskih krajeva. Mnogi muslimani su se, nakon odlaska Turaka iz Bosne, izjašnjavali kao Srbi muslimanske veroispovesti, dok Austrougarsku nikada nisu prihvatali kao sopstvenu državu. Svaki njihov pripadnik, poput Osmana Đikića, Muhameda Mehmedbašića i Mustafe Golubića, imao je ogroman uticaj na širenje srpske nacionalne ideje. Kada je 1911. godine formirana organizacija 'Ujedinjenje ili smrt', Golubić se aktivno uključuje u njen rad, iako nema mnogo podataka iz tog perioda koji ga povezuju direktno sa Apisom, osim što ga Austrougari pominju kao jednog od najaktivnijih članova, koji je čak umešan i u Sarajevski atentat. Nakon gerilske obuke kod Vojislava Tankosića, Golubić postaje deo jedne od najelitnijih jedinica srpske vojske. Dugo vremena je proveo u kampu za obuku, u koji je lično doveo i Gavrila Principa. U osvit Prvog balkanskog rata, njegov gerilski odred upućen je na Kosovo. U stravičnom sukobu na karauli Merdare, gde se tri dana i tri noći vodila snažna bitka, a četnici ginuli uz pesmu, Golubić se ističe kako vojnim veštinama, tako i velikom hrabrošću, pa je odlikovan medaljom Obilića za hrabrost, koju mu je lično uručio princ Aleksandar Karađorđević. Takođe, tokom Prvog balkanskog

“Toliko je istreniran da nekoliko minuta nakon ubistva može da sedi u baru i ispija piće kao da se ništa nije dogodilo. Čak ostavlja utisak da je i on zaboravio svoje učešće u tome.”

Neimenovani britanski špijun o Mustafi Golubiću

“Evo mene. Ja sam Musliman iz Bosne. Ja sam vaš zemljak iz Bosne ali sam Srbin jer mi je maternji jezik srpski...”

**Mustafa Golubić u autorskom tekstu objavljenom u
Ilustrovanoj ratnoj hronici**

“Došao sam da ti jebem mater. Mustafa Golubić.”
*(Zapis u dvorskoj knjizi utisaka, 1932. godina. Poruka je
upućena kralju Aleksandru Karađorđeviću.)*

9 788691 974954

